

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume 6 Issue 6, p. 117-131, December 2014

Ortaçağ Hıristiyan Dünyasında “Haram Aylar”: “Tanrı Barışı ve Ateşkesi”

“Forbidden Months” in Medieval Christian World: “The Peace and Truce of God”

Yrd. Doç. Dr. Emrullah Kaleli
Giresun Üniversitesi - Giresun

Öz: Bu çalışma İslamiyet öncesinde Arap dünyasında görülen, savaşmanın yasak olduğu haram ayları ile Ortaçağ Avrupası'nda sulh ve adaleti tesis etme ve şiddetin neden olduğu tahribatları sınırlama maksadıyla ilan edilen “Tanrı Barışı”ni karşılaştırarak incelemektedir. Çalışma Doğu’da ancak nüfuzlu kişiler veya gelenekler sayesinde sağlanabilen barışın, Batı’da kilise önderliğinde geçirilen yasalar ile daha etkin olarak sağlanabildiğini tespit etmektedir. Bunun yanında, Batı’da barış yalnızca barışı tesis edenler ve Hıristiyanlar için uygulanırken diğerleri bu barışın dışında tutulmuşlardı, İslam öncesi Arab toplumunda ise haram aylarında sağlanan barış herkesi kapsamaktaydı.

Anahtar Kelimeler: Haram aylar, Ortaçağ, Barış hareketleri, Kamusal düzen, Tanrı Ateşkesi

Abstract: This study comparatively examines the concept of Forbidden Months, which prohibited warfare and violence, in the pre-Islamic Arab world and “The Peace and Truce of God” concept of Medieval Europe, which aimed to curb violence and establish peace. The study shows that peace in the East could only be established with the efforts of effective personalities and traditions, while peace in the West was more effective because the Church initiated legislative efforts and institutionalized the process. Nevertheless, the peace in the West applied only to Christians, while the peace established in the pre-Islamic Arabia applied to all indiscriminately.

Keywords: Forbidden Months, Medieval, Peace Movements, Public order, Truce of God

Giriş

Bir memlekette toplum halinde yaşayan insanların asayiş ve güvenliğinin sağlanması, sosyal hayatın zaruri bir sonucu olarak ortaya çıkmış olan, devletin esas görevidir. Tarafsız konumuyla bireyleri arasındaki haksızlıkların giderilmesinde önemli bir vazifeyi yerine getiren devlet, kamu düzenini sağlar veya diğer bir ifadeyle, gündelik yaşamın olması gereken seyrinde devam etmesini temin eder. Ancak herhangi bir devlet sisteminin olmadığı ya da yasama, yürütme ve yargı bağlamında görevini yerine getirmediği durumlarda, kargaşa halinin ortaya çıkması olağandır.¹ Ortaçağ’da böyle bir kargaşanın çıkmaması veya neden olabileceği zararların giderilmesi maksadıyla gerek Doğu’da gerekse de Batı’da birtakım girişimler görülmüştür. Doğu’da “örf” ve “âdetler” ve yine vicdanlı ve iyiliksever bazı güçlü kimseler vasıtasıyla adalet tesis edilmeye ve zayıfların hakları korunmaya çalışılmıştır. Batı’da ise Katolik Kilisesi barış ve sükûnetin sağlanmasına yönelik bazı tedbirler alarak, başta kendi mensupları olmak üzere, savunmaya muhtaç kesimlerin himaye edilmesine önyak olmuştur.

¹ Adaletin sağlanması ve kamusal düzenin yerine getirilmesi hususunda devletin görevi ile ilgili bkz. Yılmaz Aliefendioğlu, “Hukuk – Hukukun Üstünlüğü – Hukuk Devleti”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2001/2, Ankara, 2001, s. 30, 33, 35; Arda Atakan, “Kamu Düzeni Kavramı”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (MÜHF-HAD)*, C. 13, S. 1-2, İstanbul, 2007, s. 100-104.

JHS

History
Studies

Volume 6
Issue 6
December
2014

Devletin asayışı temin etme vazifesini layıkıyla yerine getiremediği zamanlarda öne çıkan bu çabalar bazı noktalarda birbirine benzemektedir. Özellikle senenin belli dönemlerinde her türlü şiddetin yasak ve günah olduğunu ifade eden haram aylar ve Tanrı Ateşkesi arasında söz konusu benzerlik öne çıkar. Bununla birlikte her ikisi arasında herhangi bir ilişki olup olmadığı hakkında bir tespitte bulunmak için daha derin bir araştırmaya ihtiyaç vardır. Bu yönde bir iddia belki başka bir çalışmanın konusu olabilir. Bu makalede, sadece kısaca gözden geçirilecek olan Cahiliye dönemi Arapları arasındaki barış uygulamalarına çağrışımında bulunularak Ortaçağ Hıristiyan dünyasında görülen sulh ve mütareke teşebbüsleri daha ayrıntılı bir şekilde anlatılacaktır.

A. Hilfler ve Haram Aylar

İslâmiyet'in doğduğu topraklar olan Hicaz Bölge'sinde cahiliye döneminde yaşayan Arapların kendi aralarındaki ihtilafların çözümü için, merkezî bir otoritenin uhdesi altında, başvuracakları yargı organları yoktu. Tabii olarak, suç işleyenleri yakalayıp, hak ettiği cezayı verecek kolluk gücü veya orduları da yoktu. Dolayısıyla bölgenin, birbirleriyle sürekli mücadele eden grupların bulunduğu, anarşinin hüküm sürdüğü bir saha olduğu düşünülebilir. Bu arada, belki nispi bir kargaşa söz konusu olmakla beraber, bir nevi cahiliye devri hukuku veya yasası denilebilecek "örf" ve "âdetleri" olası çatışmaları ve bu çatışmaların sebep olacağı zararları frenlemektedir. Ortaya çıkan anlaşmazlıklar tarafların mutabık kaldığı hakemler² tarafından çözüme kavuşturulmaya çalışılırdı. Bununla birlikte güçlü olan kimse hakkını alma hususunda bir sıkıntı yaşamazdı. Zayıf kimseler ise, çoğu kez hakkını alamaz veya daha güçlülerin kendisine uygun gördüğü adalet ile yetinmek durumunda kalırdı.³

Bu noktada, haksızlıkların giderilmesi bağlamında, güçsüzlerin lehine birtakım tedbirler alınmasını öngören "hulf" denilen teşkilatlar ortaya çıktı. Sözlükte "anlaşma, akit ve yemin" manalarına gelen bu terim, cahiliye dönemi Araplarında kabilelerin veya şahısların yardımlaşma, dayanışma ve himaye gayesiyle yaptıkları antlaşma ve işbirliğini ifade etmekteydi. Hilfler daha ziyade savunma ve hak arama maksadıyla yapılıyordu. Savunma amacıyla yapılan hilfler genellikle kabileler arasında üçüncü bir tarafın muhtemel saldırılarına karşı bir müttefikliği ön görmekteydi. Ancak bu tür hilfler daha ziyade çok küçük ve zayıf kabileler ile kalabalık ve güçlü kabileler arasında yapılır, böylece zayıflar güçlülerin himayesi altına alınırlardı.⁴ Bu yönüyle, bu çeşit bir hulf, Ortaçağ Avrupa'sında yaygın olarak görülen feodal sistemdeki süzeren ve vassal arasında tesis edilmiş olan hususi rabitalar ile mukayese edilebilir.⁵

² Bu hakemler genellikle doğruluk ve adaletine güvenilir, tecrübeli ve kabile reisi gibi itibarlı kişilerden oluşmaktaydı. Bununla birlikte ihtilaflı tarafların anlaşması durumunda bazen kadınlar ya da yoldan ilk geçen kimse gibi sıradan insanlar da hakemlik vazifesi görebiliyorlardı. Bkz. Neşet Çağatay, *İslâmdan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1957, s. 88, 101; Ahmet Akgündüz, "Hakem", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (TDVİA)*, C. 15, İstanbul, 1997, s. 171; İrem Karakoç, "Türk Hukuk Tarihinde Uluslararası Andlaşmaların Uluslararası Hukukun Gelişim Sürecindeki Yeri", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 6, S. 2, İzmir, 2004, s. 224; Mustafa Necati Barış, "Cahiliye Döneminde Yargı Sistemi", *F.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 17-1, Elazığ, 2012, s. 161-62.

³ Çağatay, *age*, s. 88.

⁴ Nadir Özkuyumcu, "Hulf", *TDVİA*, C. 18, İstanbul, 1998, s. 29.

⁵ Anarşinin hüküm sürdüğü, bir çeşit "orman kanunu"nun geçerli olduğu bu dönemde, güçlülünün sözü geçtiğinden, daha zayıf olanlar, haklarını savunmak için, kuvvetli senyörlerin himayesine girmek ve onların süzerenliğini tanımak durumunda kalmışlardır. Bkz. A. Selçuk Özçelik, "Avrupa Feodalitesinin Siyasi ve İktisadi Mahiyeti" *İstanbul Üniversitesi. Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C.XVI, S. 1-2, İstanbul, 1950, s. 327-330; Muammer Gül, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2010, s. 88-91.

JHS
118

History
Studies

Volume 6
Issue 6
December
2014

Hak arama maksadıyla ortaya çıkan hilfler ise, Arap olsun veya olmasın mağdur ve mazlum durumunda olan kişilerin yanında yer alarak zalimlere karşı onların hak ve hukukunu korumak amacıyla organize edilen ittifaklardır. Bu gayeyle bir araya gelen kabileler veya nüfuzlu kimseler, mazlumun hakkını zalimden alıncaya kadar mücadele edeceklerine dair yemin ederlerdi.⁶ Cahiliye döneminde bu tür hilflerin örneklerine sıkça rastlanmaktadır.⁷ Ancak kayıtlara geçmiş somut neticeler elde etmesi ve Hz. Muhammed'in övgüsüne mazhar olması bakımından Hilfu'l-Fudûl örgütlenmesi, söz konusu hilfler arasında bilhassa öne çıkmaktadır.⁸

Cahiliye döneminde insanların can, mal ve yol emniyetlerinin sağlanmasını ve böylece ticaretin ve gündelik hayatın devam etmesini teminat altına alan diğer bir tedbir de "haram aylar" idi. İslâm'dan önce, bölgedeki Arapların bir kısmı soygunculuk, çapulculuk ve yağmacılık ile geçimlerini sağlardı. Yine kabileler arasında su ve otlak bulmak gibi, muhtelif nedenlerden dolayı çıkan kavgalar ve kan davaları da hiç eksik olmazdı. Ancak tüm bunlar olurken, Arapların nafakalarını temin etmesi ve hac ibadetlerini yerine getirmesi de gerekliydi. Haram aylar, işte bu sıkıntıların giderilmesi için, onların ihtiyaçları olan barış ve ateşkes imkân verdi.⁹

Hz. İbrahim zamanından beri devam eden bir uygulama olan haram aylarda (Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Recep) her türlü savaş yasaklandığından, tesis edilen barış ortamında panayırlar kurulur, eğlenceler düzenlenir ve insanlar rahatlıkla hac vazifelerini yaparlardı.¹⁰ Kur'an'da da bazı yerlerde (Bakara Suresi: 194 ve 217. ayetler; Maide Suresi: 2 ve 97. ayetler; Tevbe Suresi 5 ve 36. ayetler) geçen haram ayların kutsiyetine Hz. Muhammed zamanında da riayet edilmiş, zaruri olmadıkça savaşmaktan kaçınılmıştır. Savaşmanın haram olduğu bu sulh ve mütareke aylarında eğer savaş olmuşsa, yasak çiğnendiği için buna "fîcâr savaşı" denmiştir.¹¹

Her ne kadar ilham kaynağını Doğu'dan alıp almadıkları araştırmaya muhtaç bir mevzu ise de, kamu düzenin sağlanması ve hususi savaşların yan etkilerinin azaltılmasına yönelik benzer teşebbüsler Hıristiyan dünyasında da görülmektedir. Feodal sistemin hâkim olduğu Ortaçağ Avrupa'sında, merkezî krallıkların güç kaybetmesinin neticesinde ortaya çıkan süregelen şiddet ortamını sona erdirmek veya çatışmaların neden olduğu zayıfları gidermek maksadıyla, kilise güçlerinin inisiyatifinde birtakım girişimlerde bulunulmuştur.

B. XI. Yüzyıl Barış Hareketleri

Batı Roma İmparatorluğu'nun 476 yılında yıkılmasından sonra, Karolenj Hükümdarı Charlemagne (742-814), daha önce olduğu gibi Avrupa'yı yeniden tek bir Hıristiyan devleti altında birleştirmeye çalışmıştı. Ancak onun ölümünün ardından Karolenj Devleti'nin güç kaybetmesi ve bu arada IX ve X. yüzyıllardaki Müslüman ve Viking istilaları gibi dış saldırıların bir neticesi olarak, Batı Avrupa birçok bakımdan silahlı kamp haline gelmişti.

⁶ İsmail Özsoy, "İslam Öncesi Dış Açık Arabistan'da Ekonomik Bulgular", *Journal of Qafkaz University*, S. 16, 2005, s. 84; Özkuyumcu, *agm*, s. 30.

⁷ Söz konusu hilflerden başlıcaları için bkz. Mithat Eser, "Hz. Peygamber'in Zulmü Engelleme Amaçlı Hilfu'l-Fudûl'a Katılması", *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XIII/2, Sivas, 2009, s. 314-16; Özkuyumcu, *agm*, s. 30.

⁸ Muhammed Hamidullah, "Hilfu'l-Fudûl" *TDVİA*, C.18, İstanbul, 1998, s. 31-32. Hilfu'l-Fudûl, adaletin sağlanması ve yapılan haksızlıkların giderilmesi bakımından olduğu kadar, varlığı ile muhtemel haksızlıkların karşısında caydırıcı bir güç olarak da mazlumların yanında yer almıştır. Bkz. Eser, *agm*, s. 321-23.

⁹ Hüseyin Algül, "Haram Aylar", *TDVİA*, C. 16, İstanbul, 1997, s. 105.

¹⁰ Çağatay, *age*, s. 100-01.

¹¹ Hüseyin Algül, "Ficâr", *TDVİA*, C. 13, İstanbul, 1996, s. 52.

Feodal düzenin etkisini artırdığı bu dönemde, krallar hemen hemen kendi vassalları üzerindeki hâkimiyetlerini kaybetmiş ve krallıklar üzerindeki en ufak bir parça bile kendi bağımsızlıklarını talep edebilmişti. Bu arada, kaleler inşa eden ve sahip oldukları bölgenin çevresinin kontrolünü ele geçirmek için birbirleriyle rekabet halinde olan bölgesel efendiler (senyörler) arasındaki kavgaları önleyecek güçlü bir merkezî otorite yoktu. Normal münasebet şeklinin sulh değil harp olduğu bu zamanda suç oranları artmış, şiddet insanlığın tanıdığı tek otorite durumuna dönüşmüştü. Köyler yakılıp yıkılıyor, çocuklar öldürülüyordu. Yağma, talan, adam kaçırma, sığır çalma, kundakçılık gibi suçlar olağan hale gelmişti.¹² Tıpkı cahiliye devri Arap dünyasında olduğu gibi, güçlü olanın hakkını almada genellikle bir sorun yaşamadığı bu devirde, savaşmak sadece bir hak arama veya intikam alma vasıtası değil, aynı zamanda üst sınıfların bir eğlencesi olduğundan, söz konusu çatışmaları tamamen ortadan kaldırmak belki mümkün değildi. Fakat hiç olmazsa neden olduğu tahribatları en aza indirmek, kendi haklarını savunamayan kesimin maruz kaldığı zararları sınırlamak umulabilirdi.¹³

Bu noktada kamu düzeninin sağlanması hususunda, ortaya çıkan ve XI. yüzyılda kurumsallaşan önemli bir tedbir olarak "Tanrı Barışı" müessesesi oldu. Ruhani görünümü içinde Tanrı Barışı (Pax Dei), insanlığın kurtuluşu için gerekli olan sulh ve asayişin koşullarını oluşturarak, yeryüzündeki "Tanrı Devleti"ni tesis etmenin bir girişimini temsil etmekteydi.¹⁴ Dünyevi bir hareket olarak ise, birbirleriyle savaşan soyluların tahribatlarına karşı kendilerini ve savaşçı olmayan diğer kesimleri savunmayı amaçlayan, Fransa'daki rahip sınıfının müşterek bir çabasıydı. Her ne kadar muhtelif bölgelere göre uygulamada bazı farklılıklar ve esneklikler yaşansa da Tanrı Barışı'nın esası genel olarak aynıydı: hususi harpler esnasında muayyen şahıslar ile bazı eşya ve malların tarafsız telakki edilerek masuniyetlerinin tanınması. Böylece muharip addedilmeyen söz konusu kesimler ve eşya yaşanmakta olan kronik şiddetin tahribatlarından korunmuş olacaktı.¹⁵

Esasında daha önceleri de başta fakirler ve din adamları olmak üzere bazı savunmasız kesimlerin haklarını korumak maksadıyla gerek laik kesim gerekse de kilise ileri gelenleri tarafından yapılan birtakım girişimler olmuştu.¹⁶ Ancak bu gibi önlemler Tanrı Barışı'nın ilan edilmesi olarak telakki edilmezler. Toplumun bütün sınıflarını ilgilendiren ve kapsamlı tedbirler öngören genel bir sulh ihtiva etmesi bakımından, Tanrı Barışı ancak X. yüzyılın son çeyreğinden itibaren görülmeye başlamıştı. 975'de Le Puy Piskoposu Guy kendi piskoposluk bölgesindeki köylüleri ve şövalyeleri barışın yeniden tesis edilmesini tartışmak üzere bir açık hava toplantısında bir araya getirdi. Bu toplantıda Piskopos Guy, özellikle soylulardan kilise ve köylülerin mallarına saygı duymalarını ve o ana kadar çalmış oldukları şeyleri tazmin

¹² T. F. Madden, *A Concise of the Crusades*, Rowman Publishing, Oxford, 1999, s.6; Jean Richard, *The Crusades c.1071-c.1291*, Cambridge University Press, New York, 2001, s.10; H.E.J. Cowdrey, "The Peace and the Truce of God in the Eleventh Century", *The Crusades: Critical Concept in Historical Studies*, (Ed. Andrew Jotischky), C. 1, Routledge Group, London: New York, 2008, s.112; Özçelik, *agm*, s. 338.

¹³ Marc Bloch, *Feodal Toplum*, (Çev. Melek Fırat), Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2007, s. 684-85; Özçelik, *agm*, s.335-36; Cowdrey, *agm*, s. 112.

¹⁴ Steven D. Sargent, "Religious Responses to Social Violence in Eleventh-Century Aquitaine", *Historical Reflections/ Reflexions Historiques*, C. 12, No: 2, New York, 1985, s. 220.

¹⁵ Özçelik, *agm*, s. 336-37; Marcus Bull, "The Roots of Lay Enthusiasm for the First Crusade", *The Crusades: Critical Concept in Historical Studies*, (Ed. Andrew Jotischky), C. 1, Routledge Group, London: New York, 2008, s. 46.

¹⁶ Örneğim 857'de Fransa Kralı Dazlak Karl'ın (Charles) bir hanımı hayır işlerine önayak olurken rahibeler, dullar, yetimler ve fakir insanların yanında din adamları ve kilise topraklarının korunmasını sağlamak maksadıyla destek arayışına girmişti. Neticede tıpkı daha sonraki zamanlarda Tanrı Barışı'nda olduğu gibi benzer tedbirler alınarak savunmasız kesimler gözetildi. Bkz. Cowdrey, *agm*, s. 108-109.

JHS
120

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 6
December
2014*

etmelerini öngören bir barış yemini talep etti. Bu arada aforoz gibi sadece zamanın alışılmış uhrevi silahlarına bel bağlamayan Guy, karşılaşılabileceği olası direnişin üstesinden gelmek ve soyluları itaate zorlamak için kendi akrabaları Brioude ve Gevaudan kontlarının silahlı desteğinden istifade etti.¹⁷

989'da Bordeaux Başpiskoposu Gumbald tarafından organize edilen ve Poitiers, Limoges, Perigueux, Saintas ve Angouleme piskoposları ile çok sayıda sıradan rahip ve laik kesimden önemli bir kalabalığın hazır bulunduğu bir konsilde alınan kararlar Tanrı Barışı'nın taslağını meydana getirdi.¹⁸ Charroux Manastırı'nda gerçekleşen bu toplantıdan çıkan hükümlere göre, bir kiliseye zor kullanılarak girilmesi ve yağmalanması, fakirler veya köylülerin hayvanlarının çalınması ve evinde veya yolculukta silahsız olmak koşuluyla herhangi bir din adamına saldırılması ya da tokat atılması kesinlikle yasaklandı. Bu yasakları ihlal edenlere ise dinî yaptırımlar öngörüldü.¹⁹

Bu arada Tanrı Barışı'ndan istifade etmesi söz konusu olan kişi ve eşya ile ilgili liste geliştirildi ve belirginleştirildi. İlk kez, 990'da Piskopos Guy tarafından toplanan Puy Konsili'nin kararıyla doğası gereği korunanlar arasına tüccarlar ve onlara ait mallar da dâhil edildi.²⁰ Daha sonraki yıllarda sulh gündemiyle toplanan muhtelif konsillerde alınan kararlar zamanla yasa haline dönüşerek Tanrı Barışı'nın esaslarını oluştururken, yasaklanan eylemlerin

JHS
121

**History
Studies**

Volume 6
Issue 6
December
2014

¹⁷ Agm, s. 109; Sargent, *agm*, s. 221.

¹⁸ Sargent, *agm*, s. 221; Anna Trumbore Jones, "Lay Magnates, Religious Houses, and the Role of Bishop in Aquitaine (877-1050)", *The Bishop Reformed: Studies of Episcopal Power and Culture in the Central*, Ashgate Publishing, Hampshire: Burlington, 2007, s. 33-34.

¹⁹ Charroux Konsili'nde alınan kararlar şunlardı: 1. Kiliselere zorla girenlere karşı lanetleme: Eğer birisi bir kiliseye zorla girer veya kiliseyi soyarsa zararı telafî etmediği sürece lanetlenecek. 2. Fakirleri soyanlara karşı lanetleme: Eğer birisi bir köylünün veya başka bir fakir kimsenin bir öküzünü, eşeğini, ineğini, keçisini veya domuzunu çalarsa o kişi bunu telafî edene veya çaldığı kişinin gönlünü alana kadar lanetlenecek. 3. Din Adamlarına zarar verenlere karşı lanetleme: Eğer birisi silahsız bir şekilde yolculuk yapan veya evde oturan bir papaz, diyakoz veya diğer din adamlarına saldırırsa, tutuklarsa veya döverse, kutsal kişilere saygısızlık yapan bu kişi aforoz edilecek ve kiliseden ilişiği kesilecek. Ancak yaptığı zararı telafî ederse veya piskoposlar buna din adamlarının kendi hatalarının neden olduğuna karar verirse aforoz kalkacak. Bkz. Oliver J. Thatcher - Edgar Holmes McNeal (editörler), *A Source Book for Medieval History: Selected Documents Illustrating the History of Europe in the Middle Age*, Charles Scribner's Sons, New York: Chicago: Boston, 1905, s. 412.

²⁰ Puy Konsili'nde ilan edilen Tanrı Barışı'nın hükümleri şöyleydi: 1. Bundan böyle bu piskoposların idare ettiği piskoposluk bölgesinde ve bu kontluklarda hiçbir insan bir kiliseye zorla girmeyecek... Ancak bir piskoposun kendisine ait vergileri almak için bir kiliseye girmesi istisna olacak. 2. Piskoposluk veya kontluklardaki hiçbir insan bir atı, tayı, öküzü, ineği, eşeği veya onun taşıdığı yükleri veya bir koyunu, keçiyi veya domuzu meşru bir askerî harekât için ihtiyacı olmadıkça gasp etmeyecek ve onların hiçbirini öldürmeyecek. Birisi bu sefer esnasında yemek için ihtiyacı kadarını alabilir, ancak aldıklarından yanında hiçbir şey götürmeyecek ve hiç kimse bir kaleyi kuşatmak veya tahkim etmek için kendi topraklarının dışında ve tebaasından başka kimselerden malzeme almayacak. 3. Din adamları silah taşımayacaklar; hiç kimse rahipleri ve onlara eşlik eden silahsız kişileri yaralamayacak. Ancak onların vergilerini ödemesini zorlamak için gerekli görüldüğünde piskopos veya baş diyakoz güç kullanabilecek. 4. Hiç kimse bir köylüyü, adamı veya kadını fidye amacıyla ele geçirmeyecek. 5. Bundan böyle hiç kimse bir piskopos, dinî dernek veya manastırın topraklarına el koymayacak ve hiç kimse onlardan haksız vergi veya geçiş ücreti almayacak. 6. Hiç kimse tüccarları ele geçirmeyecek ve onların mallarını çalmayacak. 7. Hiçbir laik adam kiliseye ait bağışlar veya cenaze merasimleri konusunda güç ve nüfuz kullanmayacak, hiçbir din adamı vaftiz için para almayacak, çünkü o Kutsal Ruh'un hediyesidir. 8. Eğer birisi barışı bozarsa veya onu muhafaza etmeyi reddederse, o aforoz edilecek ve lanetlenecek ve (barışı ihlal ettiğinden dolayı verdiği zararları) tazmin edene kadar kutsal ana kiliseden ilişiği kesilecek. Eğer o tazmin etmeyi reddederse hiçbir papaz ona dinî hizmet sağlamayacak, hiçbir papaz onu defnetmeyecek veya kutsanmış toprağa gömülmesine izin vermeyecek. Hiçbir papaz onun için ayin yapmayacak. Eğer herhangi bir papaz bilerek bu hükümleri ihlal ederse o zaman görevden alınacak. Bkz. Thatcher, *age*, s. 412-13.

giderek daha detaylı bir dökümü hazırlandı. Buna göre, çatışmalar esnasında masuniyetleri gözetilecek kişi ve eşyalar şöyle teşekkül etti: Ruhaniler, ziraatla uğraşanlar, yolcular, kadınlar ve onlara eşlik eden silahsız erkekler, çocuklar ve tüccarlar barış hükümlerinin kendilerine sağladığı dokunulmazlıktan faydalanacak kesimler oldular. Din adamlarına ait mallar, tarımda kullanılan hayvanlar, hasat neticesinde elde edilen mahsuller, üzüm bağları ve değirmenler ise, kesinlikle zarar verilmemesi gereken eşya idi.²¹

994’de Limoges’da gerçekleşen çok daha bariz bir sulh toplantısına Bordeaux ve Limoges başpiskoposları ile çok sayıda diğer din adamlarının ve yine laik kesimden Toulouse ve Bordeaux kontları ile Akitanya Düğü William’ın katılması, Tanrı Barışı’nın her iki kesimin müşterek bir meselesi olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Bu toplantılarda din adamlarının can ve mallarına yönelik saldırılara karşı birtakım tedbirlerin alınması Kilise’nin tabii önceliğiydi. Laik kesimin liderleri de XI. yüzyılda yapılan müteaddit konsiller²² neticesinde kendi menfaatlerine uygun birtakım sonuçlar elde ettiler. İlk başlarda himayeye muhtaç insanlar ve onlara ait malları korumaya yönelik çalışmalar kayda değer bir hızla kraliyet mülklerini de kapsayacak şekilde genişledi. Bu arada, özellikle üretimde bulunan köylü sınıfının korunması, Kilise açısından fakirleri gözetmek olan dinî bir vecibeyi yerine getirmek anlamına gelmekle birlikte, dünyevî çıkarlar da söz konusuydu. Çünkü gerek nakit, gerekse de hizmet bakımından onların sağladığı kilise gelirleri, Tanrı Barışı sayesinde sekteye uğramayacaktı.²³

Öte yandan zaman, sıradan halkın da genel bir barışa ihtiyacı olduğu bir zamandı. Tarımsal metotlardaki gelişmelerin henüz yaşanmadığı bir dönemde meydana gelen fırtına ve sel felaketleri yüzünden köylüler umdukları ürünü elde edememişlerdi. Hasadın az olması neticesinde ortaya çıkan kıtlık, beraberinde salgın hastalıkları da getirmişti. Beslenmeyle alakalı dönemin en yaygın hastalığı *Ignis Sacer* (Kutsal Ateş) olup, çavdarda ve diğer bazı hububatta türeyen ve çavdar mahmuzunu denilen bir çeşit parazit mantarının sirayet ettiği undan yapılan ekmeği yemenin sonucunda görülmekteydi. Çavdar mahmuzunu veya ergot olarak bilinen küf, nemli tahıla nüfuz edip çoğalmakta ve bu tahıldan yapılan yiyecekler insanlara büyük eziyet veren ani ölümlere neden olan bir hastalığa dönüşmekteydiler.²⁴ XI. yüzyılın insanı bu durumun ne doğal izahını biliyor, ne de bir ilaç bulabiliyordu.

Görünen o ki, yaşadıkları bu çaresizliğin sebebi, tıpkı daha önce karşılaştıkları, veba salgınları, fırtına, açlık, savaş ve istilalar gibi felaketlerde olduğunun aynıydı. Güçlülerin haksız şiddetinden ve insanların günahlarından dolayı, yaşananlar Tanrı’nın bir cezası olmalıydı. O halde herkes üç gün oruç tutup tövbe etmeli ve genel bir barış ilan edilmeliydi. Böylece onlar hem Tanrı’nın gazabından kurtulacak, hem de günahkârlar yüzünden sık sık bozulan, Hz. İsa’nın Hıristiyanlara miras bıraktığı barış yeniden tesis edilecekti. Neticede Kilise, içinde bulunulan koşulların gerektirdiği toplumsal dayanışmayı sağlamak üzere üç sınıf, yani savaşanlar, dua edenler ve çalışanlar arasındaki işbirliğini organize etti. Zaten

²¹ Hans-Werner Goetz, “Protection of the Church, Defense of the Law, and Reform: On the Purposes and Character of the Peace of God, 989-1038”, *The Peace of God: Social Violence and Religious Response in France Around the Year 1000*, Cornell University Press, New York, 1992, s. 266-67; Özçelik, *agm*, s. 337.

²² Tanrı Barışı’nı görüşmek üzere toplanan konsillerin bazıları şunlardı: Charroux (989, 1027, 1028), Narbonne (990), Le Puy (990, 993), Limoges (994, 1028, 1031, 1033), Poitiers (1011, 1014, 1029, 1031), Verdun (1019, 1021), Anse (1025) ve Bourges (1031). Bkz. Goetz, *agm*, s. 262; Cowdrey, *agm*, s. 109.

²³ Cowdrey, *agm*, s. 112; Christopher Tyerman, “What the Crusades Meant to Europe”, *The Medieval World*, Routledge Group, London, 2001, s. 131-32.

²⁴ Şahin Akman, “Çavdar Mahmuz (Secale Cornutum) lu Un ile Zehirlenme Olayları”, *Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, S. 3.4, C. 2, Ankara, 1995, s. 169.

JHS
122

History
Studies

Volume 6
Issue 6
December
2014

İsa'nın çarmıha gerilişinin bininci yılında, dünyanın sonunun geldiği endişeleri ile yeryüzüne tekrar dönecek olan Mesih'in liderliğinde Tanrı Devleti'nin kurulması beklentilerinin, kötümser ve iyimser duyguların, birbirine karıştığı bir dönemde Hıristiyanlar arasındaki yakınlaşmayı sağlamak pek zor olmadı. Nitekim bu amaçla düzenlenen konsillere katılan kalabalıklar, coşkulu bir şekilde "barış, barış, barış" diye bağırarak açıkça desteklerini gösterdiler.²⁵

Müteaddit defalar düzenlenen konsillerde motivasyon artırıcı birtakım dini enstrümanların kullanıldığı özel barış ritüelleriyle sulh tedbirlerinin uygulanması teminat altına alınmaya çalışılmıştı. Bu törenlerde sağlanan yoğun bir uhrevi heyecan atmosferi içinde, birçok önemli şahıs, civar yerlerden toplanan *relik*'ler²⁶ üzerine barışa riayet edeceklerine dair yemin ettiler. Ancak bazen yemin etmemekte ayak sürüyenleri ikna etmek ya da ettikleri yeminin gereğini yerine getirmeyenleri tedip etmek veya cezalandırmak için zor kullanmak gerekti. Barış bozucular sadece kilise tarafından afroz edilmediler, aynı zamanda kendileri ile ilgili hüküm verilmek üzere buldukları yerin lordu veya yargıcının önüne de çıkarıldılar.²⁷ Suçluyu yola getirme görevini onun tabi olduğu senyör yerine getiremediğinde, sulh için yemin etmiş diğer senyörler devreye girdiler. Bununla birlikte bazı yerlerde, barışı organize edenler kendi özel yargılama sistemlerini, barış birliklerini ve hatta bütçesi ve yine muhtemelen onların finansına katkı sağlayan bir "Barış Vergisi"ni dahi oluşturdular. 1030'lu yılların ortalarında Bourges'da zikredilen bir barış cemiyeti, sulh kaidelerine uymayan asillerle mücadele etmek maksadıyla, önemli bir kısmı din adamı olmak üzere, şövalyeler ve halktan oluşan bir milis gücü kurdu. Bourges Başpiskoposu Aymon, kendi piskoposluk bölgesindeki on beş yaşın üzerindeki bütün Hıristiyanları, barışı bozanlara karşı silahlı mücadeleye çağırdı. Sancaklar taşıyan papazlar tarafından önderlik edilen köylü ve kentli adamlardan oluşan bu barış ordusu, yerel soylu sınıfına karşı başlangıçta bazı başarılar elde ettiler. Ancak aceleyle devşirilmiş ve son derece kötü silahlanmış bu milis gücü, 1038'de Déols Kontu'nun atlı birlikleri karşısında döküldüler. Rivayete göre, Cher Irmağı kenarında kılıçtan geçirilen Başpiskopos Aymon'un birliğinde yer alan ve bu savaşta maktul düşenler arasındaki rahiplerin sayısı 700'den daha fazlaydı.²⁸

XI. yüzyılda kamusal düzenin sağlanmasına yönelik diğer bir kurumsal girişim de barış hareketlerine bir katkı olarak ortaya çıkan "Tanrı Ateşkesi" olmuştur. Tanrı Barışı muayyen kesimler ve onlara ait malları her zaman korumaya yönelik bir çaba iken, sulh tedbirlerinin daha ileri bir aşaması olan Tanrı Ateşkesi (Treuga Dei) ise, belli zamanlarda bütün şiddeti durdurmaya yönelik bir teşebbüstü.²⁹ Arap ve Müslüman dünyasındaki haram ayları çağrıştıran Tanrı Ateşkesi, ilk olarak, 1027 yılında Roussillon Kontluğu'nda Vich Piskoposu Oliva'nın başkanlığında Toulouges kentinde toplanan bir konsilde, Hıristiyanların kutsal günü olan pazar

²⁵ Cowdrey, *agm*, s. 114-16; Goetz, *agm*, s.268; Claire Taylor, "The Letter of He'ribert of Pe'rigord as a Source for Dualist Heresy in the Society of Early Eleventh-Century Aquitaine", *Journal of Medieval History*, C. 26, No. 4, 2000, s. 328-30; Thomas Gergen, "The Peace of God and its Legal Practice in the Eleventh Century", *Cuadernos de Historia del Derecho*, C. 9, Universidad Complutense, Madrid, 2002, s. 14.

²⁶ Relik: Hıristiyanlarca kutsal kabul edilen kişilere ait saç, diş, kemik gibi nesnelere ile yine onlara ait bazı özel eşyalardır. Bu gibi nesnelere, Hıristiyanlar açısından sadece günahların bağışlanması veya büyük sevap kazanılmasına vesile olan mukaddes objeler değil, aynı zamanda mucizevi bir şekilde hastaların iyileşmesine ve sıkıntılarının yok olmasına da yarayan birer şifa kaynağı olarak görülmesi bakımından da önemliydiler.

²⁷ Taylor, *agm*, s. 326-31; Cowdrey, *agm*, s. 121.

²⁸ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi, C. I*, (Çev. Fikret İşıltan), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998, s. 67; Bloch, *age*, s. 692.

²⁹ Adrian H. Bredero, *Christendom and Christianity in the Middle Ages*, Wm. B. Eerdmans Publishing, Michigan, 1994, s. 109; James Q. Whitman, *The Origins of Reasonable Doubt: Theological Roots of the Criminal Trial*, Yale University Press, Pennsylvania, 2007, s. 42.

JHS
123

History
Studies

Volume 6
Issue 6
December
2014

gününün daha iyi geçirilmesi amacıyla, bu günde kan dökülmesini yasaklayan bir hüküm olarak ortaya çıkmıştı. Ancak çok geçmeden bu basit yasak perşembe, cuma ve cumartesi günlerini de kapsayacak şekilde genişletildi. Çünkü bu günler Hz. İsa'nın göğe yükselişi, çarmıha gerilmesi ve defnedilmesinin hatırlatıcılarıydı. Pazar günü ise, İsa'nın dirilmesi ve yeniden yeryüzünde görünmesinin beklendiği gündü.³⁰ Bununla birlikte, asıl maksat kutsal günlere saygılı olmaktan ziyade, savaş yapılan günlere sınırlama getirilmesi, izin verilen zamanda ise, savaşmanın vakit yönünden imkânsız hale sokulması olduğundan şiddetin yasaklanmasına yönelik Tanrı Ateşkesi'nin öngördüğü mütareke günleri çoğaltılmıydı.

1063 yılında Terouanne Piskoposu Drogo ve Hainault Kontu Baoudoin ile birlikte ülkenin rahip sınıfı ve halkın katılımıyla tesis edilen ve duyurulan Tanrı Ateşkesi'nde, Hıristiyanların riayet etmesi gereken daha önce kararlaştırılmış olan barış dönemi, diğer bazı kutsal zamanları da kapsayacak şekilde genişletildi. Buna göre, Çarşamba akşam duasından Pazartesi gündeğümüne kadar devam eden her türlü şiddetin menedildiği mevcut savaş yasağı Azizler Günü³¹, Advent (Noel bayramının beklendiği son dört hafta), Lent (Paskalya öncesi Büyük

³⁰ Arles Başpiskoposu Reginbald ve diğer çok sayıda dönemin önemli din adamlarının katıldığı toplantılarda (1035-41) ortaya çıkan Tanrı Barışı'nın hükümleri şöyleydi: 1. Sizin ruhlarınızın kurtuluşu için Tanrı'dan korkan ve ona inanan ve kanıyla günahını affettirmiş olanların hepinize Tanrı'nın ayak izlerini takip etmenizi ve umumiyetle barışı muhafaza etmenizi rica ediyoruz. Böylece siz belki Tanrı ile ebedi barış ve huzuru kazanabilirsiniz. 2. Bu, Tanrı'nın ilhamı yoluyla cennetten aldığımız Tanrı'nın Barışı ve Ateşkesi'dir. Ve biz sizden onu kabul etmenizi ve hatta bizim yaptığımız gibi ona riayet etmenizi istiyoruz. Yani bütün Hıristiyanlar, dostlar ve düşmanlar, komşular ve yabancılar umumiyetle çarşamba akşam duasından pazartesi gündeğümüne kadar gerçek ve kalıcı barışı korumalıdır. Böylece bu dört gün ve beş gecede bütün insanlar belki barışa sahip olabilecekler ve bu barışa inanarak korkmadan kendi işlerine gidebilecekler. 3. Tanrı Barışı ve Ateşkesi'ni muhafaza eden herkesin Tanrı ve onun oğlu İsa ve Kutsal Ruh ve yanında bakireler topluluğu olduğu halde Azize Meryem ve yanında melekler topluluğu olduğu halde Aziz Mikail ve yanında bütün azizler ile bütün müminler olduğu halde St. Pierre tarafından şimdi ve sonsuza dek günahları affedilecek. 4. Ateşkes'e riayet etmeye söz vermiş olanlar ve kasten onu ihlal edenler her şeye gücü yeten baba Tanrı ve onun oğlu İsa ve Kutsal Ruh tarafından bütün azizlerin huzurunda aforoz edilecek, burada ve gelecekteki dünyada lanetlenecek... 5. Eğer birisi diğerini Tanrı Ateşkesi günlerinde öldürürse ülkeden uzaklaştırılacak ve Kudüs'e bir hac yolculuğuna çıkacak, sürgününü orada geçirecek. Eğer birisi diğer biçimde Tanrı Ateşkesi'ni ihlal ederse o, seküler kanunlar tarafından tayin edilen cezayı bir ve kilise hukukunun öngördüğü cezayı ise iki kat çekecek. 6. Eğer biz barışı korumak için verdiğimiz sözleri bozarsak bize reva görülecek olan dünyevi ve ruhani cezaların hak olduğuna inanıyoruz. 7. Biz yemin ettik ve bu dört günü Tanrı'ya adadık: Perşembe, çünkü o gün, İsa'nın göğe uçuğu gündür; Cuma, çünkü o gün, onun çarmıha gerildiği gündür; Cumartesi, çünkü o gün, onun türbesine konulduğu gündür ve Pazar, çünkü o gün, onun yeniden canlanacağı gündür. O günde hiçbir iş yapılmaz ve kimse kendi düşmanından korkmaz. 8. Havariler vasıtasıyla bize Tanrı tarafından verilen güç ile biz barış ve Tanrı Ateşkesi'ni sürdüren bütün herkesi kutsayacağız ve günahlarını affedeceğiz; onu ihlal edenleri aforoz edeceğiz, lanetleyeceğiz, bela okuyacağız ve kutsal ana kilisesinin dışına bırakacağız. 9. Eğer herhangi birisi bu fermanın ve Tanrı Ateşkesi'nin hükümlerini ihlal edenleri cezalandırıcaksa, o bir suç işlemiş suçlu olarak görülmeyecek, aksine o, Tanrı'nın davasının bir savunucusu olarak bütün Hıristiyanların şükranlarıyla özgürce dolaşacak. Fakat eğer diğer günlerde herhangi bir şey çalınırsa ve sahibi onu mütareke günlerinde bulursa, o onu geri almada, hırsıza herhangi bir avantaj sağlanmaması için, alıkonulmayacak. 10. Dahası, din kardeşler, biz sizden bizim tesis ettiğimiz barış ve ateşkes gününü Kutsal Üçleme adına muhafaza ederek riayet etmenizi istiyoruz. Bütün hırsızları ülkenizden dışarı atınız ve onları bütün azizler adına lanetleyin ve aforoz edin. 11. Onda bir vergilerinizi ve çalışmalarınızın ilk meyvelerini Tanrı'ya sununuz ve yaşayan ve ölü ruhlarınız için mallarınızdan kiliseye bağışlar getiriniz. Böylece Tanrı sizi belki bu dünyadaki bütün kötülüklerden kurtarır ve bu hayattan sonra cennetteki krallığa götürebilir. Tanrı'nın sayesinde Baba, Oğul ve Kutsal Ruh ile yaşayan ve hüküm süren kimseler sonsuza kadar yaşasın. Amin. Bkz. Thatcher, *age*, s. 415-16.

³¹ Hıristiyanlıkta bilinen ve bilinmeyen tüm azizlerin anıldığı kutsal gün olup, Batı kiliselerinde genellikle 1 Kasım'da kutlanır. Bkz. Ömer Faruk Harman, "Aziz", *TDVİA*, C.4, İstanbul, 1991, s. 32.

JHS
124

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 6
December
2014*

Perhiz) ve Pentekost (Hamsin Yortusu) gibi önemli gün ve sezonlarda da ilan edildi.³² Bazı bölgelerde savaş için “açık mevsim” (savaş yaşağının olmadığı günler) bir senedeki günlerin yarısından daha az bir süreye kadar azaltıldı. Bu arada mütareke kurallarının sıkı bir şekilde uygulandığı durumlarda büyük ekonomik avantajlar söz konusuydu. Çünkü tarlaları ekme ve ürünleri toplama işleri genellikle “kapalı sezon”a denk getirilebilir ve teorik olarak köylülerin üretimi korunurdu.³³ Ancak harp için müsaade edilen günlerin o kadar çok azaltılması, bazen kaçınılmaz şekilde, savaş yasaklarının göz ardı edilmesine de yol açtı. Örneğin Hasting Savaşı, Fatih William’ın papanın onayını alarak İngiltere’ye gitmesine rağmen, bir “mütareke” zamanında yapılmıştı. Bazı rivayetlere göre, Hz. Muhammed’in de on beş veya yirmi yaşlarında iken, her türlü savaşın yasak olduğu haram aylarda Kureyşliler ile Hevâzin Kabilesi arasında yapılan ficâr savaşlarına katılmış olduğu ifade edilmektedir.³⁴ Bu bakımdan şiddetin yasak olduğu dönemlerde vuku bulan Hasting Savaşı ve Araplar arasında görülen ficâr savaşları arasında bir mukayese yapılabilir.

Barış ve ateşkes hükümlerini ihlal edenlere yönelik aforoz, lanetleme, hapis, para cezası, toplumdaki uzaklaştırma, kefarete olarak hacca yollama gibi birtakım yaptırımlar öngörülmüştü. Ancak suçlulara herhangi bir avantaj sağlanmasın diye, şiddetin yasak olduğu günlerde dahi, meşru hak arama yolları da açıktı. Mesela birisi kendisinden daha önce çalınan bir şeyi ve onu çalan hırsız mütareke zamanında bulursa, onu almak veya çalan kimseyi cezalandırmak için göstereceği her türlü çaba meşru kabul edilmekteydi.³⁵ Bu arada söz konusu yaptırımların ve barış hükümlerinin Avrupa’nın her tarafında aynı oranda etkili olduğu ve beklenen neticelere ulaşıldığı söylenemez. Fakat yine de barış kurallarına atıf yapılarak çözüme kavuşturulan bazı hadiseler ve davalar sulh ve mütareke müessesesinin göz ardı edilmediğini göstermektedir. Bu hadiselerden biri, Aras Piskoposu Lambert’in (1093-1115) Flandre Kontesi Clementia’ya yazdığı, Roma’dan bir hac ziyaretinden dönerken üst düzey bir idareci tarafından saldırıya uğrayan ve soyulan bir hacı grubuyla ilgili şikâyet mektubunda geçmektedir. Lambert, kendi piskoposluk bölgesinin halkı olan bu hacıların zararlarının tazmin edilmesi ve suçlunun cezasının verilmesi için Clementia’dan “barış koşullarına” göre gereğini yapmasını istemişti. Neticede hüküm, barışı esas alarak hacıların lehine uygulandı. Bu olay, Tanrı Barışı hukukunun konusu olan, hacılara yapılmış benzer birçok saldırıları temsil eden somut bir örnektir.

Barış’ı hatırlatan diğer bir vaka, bazı vatandaşlardan çalınan şarap ile ilgilidir. Kont Roberto de Peronne, şarapları çalmakla itham ettiği Flandre Kontu Arnulf ve Bapaume Kontu Radulf’a karşı dava açtı. Bölgenin yargılama yetkisine sahip piskoposuna başvurarak duruma müdahale etmesini ve malların iadesini istedi. Yine aynı döneme ait başka bir dava da Gonfrid de Lens adında bir kale muhafızının bir kilisenin orta avlusuna zorla girmesi ve koruma altındaki bu bölgede bulunan insanların mallarını alması nedeniyle açılmıştı. Yapılan şikâyetler üzerine Aras Piskoposu bu hareketin barış hükümlerine aykırı olduğuna karar verdi ve davayı takip eden on beş gün içinde eğer bu mallar geri verilmezse kiliseye izinsiz giren tecavüzcülerin aforoz edileceğini bildirdi. Piskopos bu kararı verirken sadece o ana kadar cari olan seküler ve kilise hukukunun kurallarını göz önüne almamış, aynı zamanda Rheims Başpiskoposu I. Reynald (1089-96) tarafından Soissons’da toplanan bir barış konsilinde alınan

³² Thatcher, *age*, s. 417-18; Cowdrey, *agm*, s. 116; William Ward Watkin, “The Middle Ages: The Approach to the Truce of God”, *Rice Institute Pamphlet*, Houston, October, 1942, s. 298-99.

³³ Loren Carey, *The Medieval World*, Farrar & Rinehart Company, New York, 1938, s. 499.

³⁴ Algül, “Ficâr”, s. 52.

³⁵ Thatcher, *age*, s. 416.

kararlara da açıkça atıfta bulunmuştu. Zamanla bu gibi örnekler çoğalırken, barış kaideleri çalınmış malların tazmini için geçerli bir hukuki kaynak haline geldi.³⁶

Bununla birlikte adaletin yerine getirilmesi her zaman tehdit ve zor kullanma yoluyla olmadı. Bazen suçlunun vicdan azabından kurtulmak için gösterdiği çaba ve kilise yetkilileriyle sulh ve ateşkesi ihlal edenler arasındaki "orta yol" bulma müzakereleri de etkili oldu. Örneğin Beziers'deki arşiv kayıtlarına göre, Raimond Bliger adında biri ve oğulları kendilerine yüklenen birtakım suçlar karşısında masumiyetlerini ispatlamak için girdikleri "tanrısal sınav"³⁷ (ordeal) iki kez başarısız olmuşlar ve sıradan ceza yerine topraklarının bir kısmını bedel olarak vermeyi bir hakemlik düzenlemesinde talep etmişlerdi. Yine Beziers'deki aynı arşiv kayıtlarından bir başka örnekte Pierre Riculf, Tanrı Mütarekesi'ne göre, her türlü şiddetin yasak olduğu bir sulh zamanında (hem Hıristiyanların kutsal dönemi Advent hem de günlerden cuma idi) bir adam öldürdüğünü itiraf etmişti. Ona uygun görülen ceza yedi yıllık sürgüne gönderilmesiydi. Ancak Pierre bu mahkûmiyetten kurtulmayı başardı. Çünkü o topraklarının bir kısmını manastıra bağışlayarak söz konusu cezadan muaf oldu.³⁸

Barış ve ateşkes hükümlerinin uygulandığını gösterir birçok örnek bulunmasına rağmen, Avrupa'nın geneline bakıldığında bu tedbirlerin başarısı sınırlı kalmıştır. Avrupa'da sükûnet ve istikrarın sağlanması için Kilise, "Tanrı Barışı"nın bütün kesimler tarafından kabulünü temin ederek toplumsal bir dava haline getirmeye çalışmıştı. Bunda da bir dereceye kadar başarılı oldu. Ancak veba salgını, kıtlık ve sel gibi, toplumsal dayanışmaya ihtiyaç hissedildiği felaket dönemlerinde barışı sahiplenen kitleler diğer zamanlarda aynı ilgiyi göstermediler. Bu arada temin edilen politik istikrar, her ne kadar feodal sınıfın doğal kavga ortamını nispeten frenlemiş olsa da, yine de iç barışı tehdit eden bazı unsurlardan kurtulmak gerekiyordu.

Bu noktada Tanrı Barışı ve Ateşkesi'ne katkı sağlayan önemli bir gelişme haçlı seferleri olmuştur. Haçlı seferi projesinin tasarlayıcısı Papa II. Urbanus, Kasım 1095'de, Clermont Konsili'nde önce genel bir barış ilan etti. Bu, esasında 1054'te Narbonne Konsili'nde benimsenen, Hıristiyanlara Hıristiyan kanını akıtmayı yasaklayan bir ilkeye dayanıyordu. Buna göre, herhangi bir din kardeşini öldüren bir Hıristiyan tıpkı Hz. İsa'nın kanını dökmüş gibi takbih edilmeliydi. Ancak öldürme ile ilgili böyle bir tahdit uygulanabilir değildi. Çünkü Avrupa'da meslekleri savaşmak olan çok sayıda Hıristiyan vardı. Urbanus'un çözümü, savaşmaktan başka bir iş bilmeyen ve birbirleriyle kavga halinde olan bu kesime uygun bir dış pazar bulmak oldu.³⁹ Söz konusu olan şey haçlı seferi olup, Avrupa'nın savaş sever adamlarının "onurlu" bir şekilde yerel kan davalarından çekilerek silahlarını daha hayırlı bir iş

JHS
126

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 6
December
2014*

³⁶ Gergen, *agm*, s. 17-19.

³⁷ Ortaçağ yargılama sisteminde suçluyu bulmak için uygulanan yöntemlerden birisi, sanığın aşırı kaynar veya çok soğuk suya konması, zorla kızgın demir üzerinde yürütülmesi ya da vahşi hayvanların arasına bırakılması gibi çetin bir sınavdan geçirilmesiydi. Bu uygulamalar esnasında eğer sanık masum ise zaten Tanrı'nın sanığa hiç zarar vermeyerek onu koruyacağına, yok şayet değilse, acıların en büyüğünü hissedeceğine inanılırdı. Yani bir bakıma maruz kaldığı ağır işkencelere dayanabilen kimseler kendisini savunmuş olur ve beraat ederlerdi. Bkz. Serhat Sinan Kocaoğlu, "Tarihsel Perspektifi ile Batı Hukukunda Savunma Hakkı ve Müdafî", *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl: 68, S. 2010/3, Ankara, 2010, s. 130.

³⁸ Gergen, *agm*, s. 19.

³⁹ Frederick S. Paxton, "History, Historians and Peace of God", *The Peace of God: Social Violence and Religious Response in France Around the Year 1000*, Cornell University Press, New York, 1992, s. 26-27.

olan putperestlere karşı doğrultmalarını öngörmekteydi.⁴⁰ Haçlı seferi kapsamında planladıkları dış savaşların, iç savaşların yerini alacağını hesap eden papa ve kilisenin önde gelen diğer din adamları, açıkça eğer zikredilen muharip sınıfın, Türk ve Müslümanlara karşı savaşıacak olurlarsa, kendi aralarındaki çekişmelere vakit bulamayacaklarına inanıyorlardı. Öte yandan papanın, organize etmekte olduğu haçlı seferini, babalarının topraklarında miras hakkı bulunmayan aristokrat ailelerin ikinci ya da üçüncü erkek çocukları, hırsız baronlar, eşkıyalar, açgözlü papazlar, dolandırıcılar, firari köylüler, fahişeler vs. gibi “istenmeyen kişiler” için de cazip hale getirmesi sulh ve mütareke müessesine ilave bir katkı daha sağlamıştı. Böylece tasarlanmış barış ortamında “sorun çıkarıcılar” kanalize olarak yabancı bir savaşta etkisiz hale getirileceklerdi.⁴¹

XIII. yüzyıldan itibaren feodalizmin etkisinin kaybolmasıyla birlikte kilisenin önem verdiği barış ve ateşkes kurumları da aynı yüzyıl içinde varlığını yitirdi. Onun yerine savaşların zararlarını önlemek veya neden olduğu tahribatları sınırlamak için krallar tarafından birtakım tedbirler alınmaya çalışıldı. Hususi harplerin önünü almak için Fransa kralları tarafından düşünülen tedbirler, Harp etmemek yemini (Asseurement) ve Kralın kırk günü (Quarantaine du Roi) idiler. Bunlardan harp etmeme yemini, kralın savaşmaları muhtemel olan iki senyörü huzuruna davet etmesi ve parlak bir merasimle birbirleriyle kavga etmeyeceklerine dair yemin almasıydı. Kralın kırk günü ise, harp başladıktan sonra muhariplerin kırk gün boyunca düşmanlarının harple ilgisi olmayan akrabalarına dokunmamaları prensibiydi.

Bu arada Hıristiyan Avrupa’da “haklı savaş” ile ilgili düşünce yapısı da değişmekteydi. Daha önceleri bir Hıristiyanın diğer bir Hıristiyanı öldürmesi kesinlikle hoş görülmez ve barış hükümlerine saygısızlık etmek önemli bir günah sayılırdı. Ancak XIII. yüzyılın ortalarında Thomas Aquinas (1225-74) Tanrı Ateşkesi’ne meydan okuyarak tatil günlerinde ve bayramlarda kamu yararı için savaş yapmanın yasal olduğunu ileri sürmüştü.⁴² Avrupa’da Fransa ve İngiltere arasında uzun süren Yüzyıl Savaşları’nın ardından ulusal kimlik anlayışlarının öne çıkmasıyla birlikte önem kazanan “ülke menfaatleri” gibi son derece ucu açık meşru savaş gerekçesi, muharebeye karar verme noktasında olanların elini rahatlatmıştı. Kuzey Avrupa Rönesans’ının önemli şahsiyeti Desiderius Erasmus’un şu tespit ve öngörüsü, daha sonraki dönemlerde haklı savaş, haklı barış ve adalet ile ilgili prensiplerdeki değişimi açıkça gösterir: “Haklı ve gerekli bir savaşı başlatmak için yeterli bir sebep görünmektedir. Öyle ki, komşu bir ülke daha zengin, daha bayındır ve koşulları sizinkinden daha iyi olsun.”⁴³

JHS
127

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 6
December
2014*

⁴⁰ Clermont Konsili’nde Tanrı Ateşkesi ile ilgili Papa II. Urbanus tarafından ilan edilen hükümler şöyleydi: 1. Şuna karar verilmiştir ki, rahipler, din adamları, kadınlar ve onların yanında her ne var ise, her zaman barışın koruması altında olacaklar. Haftanın üç günü, yani pazartesi, salı ve Çarşamba bir kişi tarafından başka bir kişiye yapılan şiddet hareketi sulh kurallarını ihlal etme olarak telakki edilmeyecek. Fakat haftanın geri kalan dört gününde eğer birisi diğer birine zarar verirse o kutsal barışı ihlal eden bir barış bozucu olarak ele alınacaktır ve kendisine uygun görülen hükme göre cezalandırılacaktır. 2. Eğer birisi Tanrı’nın kilisesini kurtarmak üzere Kudüs’e şeref veya maddi kazanç için değil, sadece dindarlık için yola çıkarsa, bu yolculuk bütün kefarete eşit olarak telakki edilecek. Bkz. Thatcher, *age*, s. 521-22.

⁴¹ Frederick Duncalf, “The Councils of Piacenza and Clermont”, *A History of the Crusades*, C. I., The University of Wisconsin Press, Madison: Milwaukee: London, 1969, s. 231; Carey, *age*, s. 499; Işın Demirkent, “Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi: Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Hatıra Sayısı*, İstanbul, 1994, s. 66, 70, 74; Carey, *age*, s. 499.

⁴² Watkin, *agm*, s. 299-300.

⁴³ *Agm*, s. 300-01.

Sonuç

Sonuç olarak, devletin görev alanı kapsamında yapılması gerekenlerin dışında kamu düzeninin sağlanması, adalet noksanlıklarının giderilmesi ve sürekli çatışma ortamında savunmaya muhtaç kimselerin uğradıkları zararların giderilmesi ile ilgili gerek Arap dünyasında, gerekse de Hıristiyan Avrupa’da benzer birtakım tedbirler alınmıştır. Bu bağlamda Arap dünyasında savunma amacıyla yapılan hilfler, Batı Avrupa’daki feodal sözleşmelerle sağlanan işbirliğine; hak arama maksadıyla ortaya çıkan hilfler de Ortaçağ Avrupası’nda zaman zaman görülen “kardeşlik örgütlerine”⁴⁴ ve yine Haram aylar da Tanrı Ateşkesi’ne benzetilebilir. Fakat Doğu’da “örf” ve “âdetler” veya güçlü kişilerin tasarrufuyla teminat altına alınan barış kurallarının, Batı’da kilise toplantılarında çıkarılan yasaların zamanla devletin kabul ettiği kanunlar haline dönüşmesinden dolayı daha çok kurumsal bir tarafı vardı. Öte yandan, zikredilmesi gereken diğer bir önemli fark, Batı’da barış müessesesini tesis edenlerin, öncelikli olarak kendi menfaatlerinden yola çıkıp, Hıristiyanlar için kalıcı bir sulh ortamını arzulamış olmalarıdır. Onlar için bir putperestini veya diğer dinlere mensup herhangi birinin şiddete maruz kalması, mallarının haksız şekilde elinden alınması veya öldürülmesinin pek fazla bir ehemmiyeti yoktu. Doğu dünyasında ise, ayırım yapılmaksızın adalet herkes için olmalıydı. Yerli ya da yabancı, Arap olsun veya olmasın, haksızlığa uğrayan ve kendi hakkını korumada sıkıntı yaşayan bütün mazlumların zalimler karşısında mağduriyetlerinin giderilmesi, barış ve adaleti tesis etme çabasında olanların önceliği kabul edildi.

JHS
128

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 6
December
2014*

---

⁴⁴ Söz konusu “kardeşlik örgütleri için bkz. Bloch, *age*, s. 692-964.

Kaynakça

- AKGÜNDÜZ, Ahmet, “Hakem”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (TDVİA)*, C. 15, İstanbul, 1997, s. 171-73.
- AKMAN, Şahin, “Çavdar Mahmuz (Secale Cornutum) lu Un ile Zehirlenme Olayları”, *Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, S. 3.4, C. 2, Ankara, 1995, s. 166-75.
- ALGÜL, Hüseyin, “Haram Aylar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (TDVİA)*, C. 16, İstanbul, 1997, s. 105-106.
- ALGÜL, Hüseyin, “Ficâr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (TDVİA)*, C. 13, İstanbul, 1996, s. 52.
- ALİEFENDİOĞLU, Yılmaz, “Hukuk – Hukukun Üstünlüğü – Hukuk Devleti”, *Ankara Barosu Dergisi*, S. 2001/2, Ankara Barosu Yayınları, Ankara, 2001, s. 29-68.
- ATAKAN, Arda, “Kamu Düzeni Kavramı”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (MÜHF-HAD)*, C. 13, S. 1-2, İstanbul, 2007, s. 59-136.
- BARIŞ, Mustafa Necati, “Cahiliye Döneminde Yargı Sistemi”, *F.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 17-1, Elazığ, 2012, s. 153-170.
- BLOCH, Marc, *Feodal Toplum*, (Çev. Melek Fırat), Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2007.
- BREDERO, Adrian H., *Christendom and Christianity in the Middle Ages*, Wm. B. Eernans Publishing, Michigan, 1994.
- BULL, Marcus, “The Roots of Lay Enthusiasm for the First Crusade”, *The Crusades: Critical Concept in Historical Studies*, (Ed. Andrew Jotischky), C. 1, Routledge Group, London: New York, 2008, s. 42-62.
- CAREY, Loren, *The Medieval World*, Farrar & Rinehart Company, New York, 1938.
- ÇAĞATAY, Neşet, *İslâmdan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*, A.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1957.
- COWDREY, H.E.J., “The Peace and the Truce of God in the Eleventh Century”, *The Crusades: Critical Concept in Historical Studies*, (Ed. Andrew Jotischky), C. 1, Routledge Group, London ve New York, 2008, s. 108-132.
- DEMİRKENT, Işın, “Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi: Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Hatıra Sayısı*, İstanbul, 1994, s. 65-78.
- DUNCALF, Frederick, “The Councils of Piacenza and Clermont”, *A History of the Crusades*, (Ed. Keneth M. Setton), C. 1, The University of Wisconsin Press, Madison, Milwaukee: London, 1969, s. 220-252.
- ESER, Mithat, “Hz. Peygamber’in Zulmü Engelleme Amaçlı Hilfu'l-Fudûl'a Katılması”, *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XIII/2, Sivas, 2009, s. 311-329.
- GERGEN, Thomas, “The Peace of God and its Legal Practice in the Eleventh Century”, *Cuadernos de Historia del Derecho*, C.9, Universidad Complutense, Madrid, 2002, s. 11-27.

JHS
129

*History
Studies*

Volume 6
Issue 6
December
2014

- GOETZ, Hans-Werner, "Protection of the Church, Defense of the Law, and Reform: On the Purposes and Character of the Peace of God, 989-1038", *The Peace of God: Social Violence and Religious Response in France Around the Year 1000*, Cornell University Press, New York, 1992, s. 259-279.
- GÜL, Muammer, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2010.
- HAMİDULLAH, Muhammed, "Hilfû'l-Fudûl" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (TDVİA)*, C. 18, İstanbul, 1998, s. 31-32.
- HARMAN, Ömer Faruk, "Azîz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (TDVİA)*, C. 4, İstanbul, 1991, s. 32.
- JONES, Anna Trumbore, "Lay Magnates, Religious Houses, and the Role of Bishop in Aquitaine (877-1050)", *The Bishop Reformed: Studies of Episcopal Power and Culture in the Central*, Ashgate Publishing, Hampshire: Burlington, 2007, s. 21-39.
- KARAKOÇ, İrem, "Türk Hukuk Tarihinde Uluslararası Andlaşmaların Uluslararası Hukukun Gelişim Sürecindeki Yeri", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 6, S.2, İzmir, 2004, s. 199-253.
- KOC AOĞLU, Serhat Sinan, "Tarihsel Perspektifi ile Batı Hukukunda Savunma Hakkı ve Müdafî", *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl: 68, S. 2010/3, Ankara, 2010, s. 117-133.
- MADDEN, T. F., *A Concise of the Crusades*, Rowman Publishing, Oxford, 1999.
- ÖZÇELİK, A.Selçuk, "Avrupa Feodalitesinin Siyasi ve İktisadi Mahiyeti" *İstanbul Üniversitesi. Hukuk Fakültesi Mecmuası*, XVI, Sayı: 1-2, İstanbul, 1950, s. 320-360.
- ÖZKUYUMCU, Nadir, "Hilf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (TDVİA)*, C. 18, İstanbul, 1998, s. 29-30.
- ÖZSOY, İsmail, "İslam Öncesi Dışa Açık Arabistan'da Ekonomik Bulgular", *Journal of Qafkaz University*, S. 16, 2005, s. 81-92.
- PAXTON, Frederick S., "History, Historians and Peace of God", *The Peace of God: Social Violence and Religious Response in France Around the Year 1000*, Cornell University Press, New York, 1992, s. 21-40.
- RICHARD, Jean, *The Crusades c.1071-c.1291*, Cambridge University Press, New York, 2001.
- RUNCIMAN, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C. I, (Çev. Fikret Işıltan), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998.
- SARGENT, Steven D., "Religious Responses to Social Violence in Eleventh-Century Aquitaine", *Historical Reflections/ Reflexions Historiques*, C. 12, S. 2, New York, 1985.
- TAYLOR, Claire, "The Letter of He'ribert of Pe'rigord as a Source for Dualist Heresy in the Society of Early Eleventh-Century Aquitaine", *Journal of Medieval History*, Vol. 26, No. 4, 2000, s. 313-349.
- THATCHER, Oliver J. - Edgar Holmes McNeal (editörler), *A Source Book for Medieval History: Selected Documents Illustrating the History of Europe in the Middle Age*, Charles Scribner's Sons, New York, Chicago: Boston, 1905.

JHS
130

History
Studies

Volume 6
Issue 6
December
2014

-
- TYERMAN, Christopher, "What the Crusades Meant to Europe", *The Medieval World*, Routledge Group, London, 2001, s. 131-145.
- WATKIN, William Ward, "The Middle Ages: The Approach to the Truce of God", *Rice Institute Pamphlet*, C. 29, S. 4, Houston, October, 1942, s. 291-308.
- WHITMAN, James Q., *The Origins of Reasonable Doubt: Theological Roots of the Criminal Trial*, Yale University Press, Pennsylvania, 2007.

JHS

131

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 6
December
2014*